

# Międzynarodowy Tydzień Otwartej Nauki

## OTWARTOŚĆ DLA KOGO? POWSZECHNY DOSTĘP DO WIEDZY

Otwarty dostęp (*open access*) do publikacji naukowych, jak i otwarta nauka zdobywają coraz większe znaczenie w kręgach naukowych na całym świecie. Idea otwartego dostępu zakłada, że: podstawą rozwoju nauki jest otwartość, należy korzystać z potencjału nowoczesnych technologii, które umożliwiają szybki i nieograniczony dostęp do wyników badań naukowych oraz dążyć do transformacji modelu publikowania naukowego na całkowicie otwarty.



Od 10 lat, co roku, organizowany jest międzynarodowy Tydzień Otwartej Nauki w Polsce. W tym roku obchodzony był w dniach 21–27 października pod hasłem: **Open Knowledge. Otwartość dla kogo? Powszechny dostęp do wiedzy**<sup>1</sup>. Koordynatorem przedsięwzięcia była Koalicja Otwartej Edukacji (KOED).

To globalne wydarzenie propaguje amerykańska organizacja non-profit SPARC (the Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition), a w Europie jej filie m.in. w Chorwacji, Francji, Hiszpanii, Austrii, Niemczech, Słowacji, Czechach, Finlandii, Norwegii i w Polsce. Polskimi członkami tego stowarzyszenia są: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu i Biblioteka Politechniki Gdańskiej.

Otwarta nauka (*open sciences*) oznacza otwarty dostęp do publikacji i do danych badawczych, obejmuje także otwarte recenzowanie oraz otwarte laboratoria (promocja idei otwartości dotyczy szczególnie działań finansowanych ze środków publicznych). Należy podkreślić, że otwarta nauka rekomenduje również postulaty nauki obywatelskiej (*citizen science*), w tym np. włączania wolontariuszy w projekty badawcze, i większego zaangażowania naukowców w działania na rzecz informowania społeczeństwa o badaniach naukowych. Otwarty dostęp jest obowiązkowym wymogiem w europejskim programie Horyzont 2020 (finansowanym przez UE).

Otwarty dostęp do publikacji naukowych jest w praktyce realizowany zazwyczaj za pośrednictwem tzw. drogi zielonej lub drogi złotej.

**Zielona droga** – polega na samodzielnym udostępnianiu (samodeponowanie – ang. *self-archiving*) tekstów naukowych (również tych nierecenzowanych) przez autorów – pod warunkiem, że polityka wydawnicza danego czasopisma na to zezwala. Autor może samodzielnie udo-

stępnić preprint lub/i postprint artykułu opublikowanego w czasopiśmie naukowym na swojej stronie internetowej, w repozytorium lub w innej bazie pełnotekstowej, która posiada politykę otwartego dostępu.

**Złota droga** – polega na publikowaniu artykułów w otwartych czasopismach, które zapewniają dostęp do wszystkich artykułów na swojej stronie internetowej, bez ograniczeń technologicznych, prawnych i finansowych. Niektóre czasopisma stosują tzw. model hybrydowy, czyli mogą zawierać zarówno artykuły otwarte, jak i tradycyjne – dostępne w ramach płatnej subskrypcji czasopism.

Opublikowanie artykułów w otwartych czasopismach wiąże się zazwyczaj z obowiązkiem pokrycia przez autora kosztów redakcyjnych (tzw. opłaty APC – *article processing charge*). Jednak w Polsce, dzięki finansowaniu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, większość otwartych czasopism nie wymaga wnieśnienia opłat APC.

Otwarty dostęp, nawet w przypadku konieczności poniesienia kosztów publikacji, niesie ze sobą wymierne korzyści. Umożliwia rozpowszechnianie informacji na bezprecedensową skalę, jednocześnie redukując znacząco koszty dostępu do wiedzy i jej dystrybucji. Najistotniejsze korzyści, jakie płyną dla społeczeństwa z publikowania w otwartym dostępie, to: „lepszy obieg cyfrowych treści naukowych (publikacje, dane badawcze), podnoszenie jakości badań (przeciwdziałanie plagiatom poprzez kontrolę ze strony środowiska naukowego), promocja nauki w społeczeństwie, efektywniejsze wydatkowanie środków publicznych”<sup>2</sup>. Otwartość nauki to także konkretne korzyści dla naukowców. Poprzez zastosowanie nowych technologii znikają bariery w dystrybuowaniu rzetelnej wiedzy. Badania naukowe prowadzone są szybciej i lepiej, a wyniki pracy naukowej stają się bardziej miarodajne. Oprócz tego zwiększają się szanse na nawiązanie nowych kontaktów naukowych.

Główne inicjatywy dotyczące polityki otwartego dostępu w Polsce to:

- wspólne stanowisko Prezydium Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) i Prezydium Polskiej Akademii Nauk (PAN) z 5 lipca 2013 roku ws. zasad otwartego dostępu do treści publikacji naukowych i edukacyjnych,
- powołanie przez ministra nauki i szkolnictwa wyższego (w 2015 roku) Zespołu doradczego ds. otwartego dostępu do treści naukowych,
- uznanie przez MNiSW, 23 października 2015 roku, dokumentu „Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce”, który ma charakter zaleceń dotyczących wprowadzania otwartego dostępu przez podmioty finansujące badania (NCN, NCBR, MNiSW), jednostki naukowe, uczelnie oraz wydawców.

<sup>1</sup> <https://sparcopen.org/news/2019/theme-of-2019-international-open-access-week-to-be-open-for-whom-equity-in-open-knowledge>.

<sup>2</sup> Otwarty dostęp do publikacji naukowych, <https://www.archiwum.nauka.gov.pl/otwarty-dostep-do-publicacji-naukowych> [dostęp 5.11.2019].